

14. Ibid.
15. Ibid.- С. 72.
16. Ibid.
17. Ibid.
18. Историја Совеца комуниста Јигославије.- Београд, 1985.- С. 357.
19. Marković D., Kržavac S. Назв. праця.- С. 73.
20. Там само.
21. Там само.- С. 74.
22. Там само.
23. Там само.- С. 75.
24. Там само.- С. 80-81.
25. Там само.
26. Там само.- С. 380.
27. Борба.- 1948.- 29 јун.
28. Джилас М. Лицо тоталитаризма.- М., 1992.- С. 157.

РЕЗЮМЕ

СОВЕТСКО ЮГОСЛАВСКИЙ КОНФЛИКТ 1948 ГОДА: ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Матёвка Л.Н. (Ужгород)

На основе анализа документов СКЮ, КПСС, а также монографической литературы исследуются причины и последствия политического конфликта между Советским Союзом и Югославией в 1948 году. Автор пришёл к выводу, что в основе конфликта были политико-гегемонистские устремления руководства СССР и лично И. Сталина а также, в некоторой степени, и И.Броз Тито.

SUMMARY

SOVIET-YUGOSLAV CONFLICT OF THE 1948: CAUSE AND EFFECTS

Matevka L.N. (Uzhhorod)

On the basis of analysis of documents of the Union of Communists of Yugoslavia and Communist Party of the Soviet Union, also monographic sources, the causes and effects of political conflict between Soviet Union and Yugoslavia in the 1948 are considered. The author draws a conclusion, that political-hegemonic aspirations of the Soviet Union leadership and personally J. Stalin, also, to some extend, J. Broz Tito.

ГОЛОГРАФІЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ЕЛІТИ В СРСР

БУРКАЛО В.В. (Ужгород)

Криза влади в Україні, високий відсоток недовіри до її представників [1], гостра боротьба поміж її угрупованнями змушують фахівців пильніше приглядатись до політичної еліти. На сьогодні існує чимало концепцій щодо еліти й елітизму, що є дотичними.

Становлення незалежної держави в Україні спонукає істориків, політологів, соціологів, психологів озброюватись найновітнішим науковим інструментарієм, щоб проникнути в сутнісну природу цього явища [2]. Хоча ще в радянські часи з'являються праці, в яких автори прагнуть розкрити особливості

характеру радянських вождів і їх вплив на історичний розвиток СРСР. Публікація за часів «перебудови» фундаментальної праці М.С.Восленського «Номенклатура» радикалізувала суспільні настрої. В ній автор стверджував, що в СРСР сформувався паразитичний клас номенклатури, який є гальмом подальшого розвитку.

Блискучість подальших подій підтвердила ці висновки, поставивши однак нові запитання. Виникає потреба ретроспективного погляду на радянську еліту, яка пройшла за післярадянський період додаткову ділянку на шкалі власного розвитку. Адже

аналіз всього треку еволюції радянської еліти уможливує краще розуміння витоків, що суттєво вплинули на формування сучасної української еліти та її перспективи. Окрім цього, встановлення зв'язку сучасних подій з найдавнішими періодами історії дозволяє вирішувати найскладніші дилеми сучасності [3].

а) Анфас радянської еліти: від антибуржуазної опозиції до буржуазної номенклатури.

Отож спробуємо порівняти евристичні можливості Платонового підходу до еволюції еліти з марксистськими інтерпретаціями. Схематично еволюція більшовицьких можновладців в марксистській традиції набуває такої періодизації:

1) кристалізація владної еліти, коли авангард по праву переможця перетворюється в правлячий клас (від початку захоплення влади до часів утвердження сталінізму);

2) становлення радянської еліти, перетворення її в «клас в собі» (сталінський період – сер. 50-х рр., увінчана кадровими ротаціями М.Хрущова);

3) трансформація номенклатури в стан «класу для себе» з встановленням «опосередкованих буржуазних відносин» (сер. 60-х – роки застою (брежневщина));

4) перехід номенклатури в стан «класу для інших» за видозміни «опосередкованих буржуазних відносин» в «безпосередньо буржуазні відносини» (ера М.Горбачова);

5) стадія формування класичної буржуазії, яка ще тільки попереду.

В соціологічному плані на стадії кристалізації владна еліта ще не є соціальною верствою, а скоріше сукупністю конкретних осіб, які мають повноваження завдяки своїм «революційним заслугам». Ще не виструнчилась система формування еліти, соціальне походження представників якої зазвичай вкрай різномірне [4].

Друга фаза – становлення еліти, що історично відповідала добі утвердження в СРСР сталінізму, позначена була патологічною боротьбою за владу вчорашніх «однотумців». Якщо селекція на першій стадії відбувається з врахуванням професійних якостей відповідно до вимог часу при зменшенні авторитету «революційних заслуг» [5], то на означеній стадії діє індивідуально-стадний інстинкт самозбереження, де підступність і сила невимовно витісняє порядність і поміркованість. Підступність в цьому дарвінівському змаганні вважається силою, а порядність – слабкістю і безхарактерністю [6].

Оскільки посада є єдино значимим капіталом, то вміння робити кар'єру з врахуванням швидкоплинної зміни кон'юнктури стає умовою виживання. Хто цього не спроможний – перетворюється в аутсайдера, або ж у «ворога народу». Стара гвардія більшовиків була приречена. В обіймі залишилися тільки «кмітливі», хоча ніхто не був застрахований від прірви [7].

Завершення становлення еліти відбувається за часів М.Хрущова. Партиїно-державна номенклатура перетворюється в «клас в собі». Хаос кадрових призначень приборкується впорядкуванням процедури обіймання і заміщення посади. Інституціоналізація посадових призначень формалізує боротьбу всередині еліти. Лютість опали унормовується пом'якшенням регламентаційних обмежень. Якщо Л. Берія ще фізично знищується, то М.Хрущова усамітнюють на дачі. Деяко пізніше першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста «опускають» на периферійну міністерську посаду. Еволюція відношення до опонента свідчить про дієвість номенклатурного механізму боротьби за владу, що змінив більш грубий, брутальний і кровожерливий механізм, основу якого склали підкупи, обман, доноси, вбивства. Механізм внутрішньоелітного суперництва витончився. Еліта стає соціально більш однорідною.

Ці зміни призвели до нової якості номенклатури, яка із «класу в собі» перетворюється в сер. 60-х рр. в «клас для себе». Чиновництво зконсолідовується, виокремлюючись все більше в особливу соціальну групу. Вона прагне до пожиттєвого закріплення державної влади, домагаючись, по можливості, передати її у спадок [8]. Якщо на етапі консолідації домінувала «рабська» залежність від патрона [9] і його свавілля та самодурства, то на третьому етапі проглядається «феодалізація» номенклатури [10], підпорядковуючи собі «рабовласництво» попереднього етапу. Зворотнім тінювим боком вказаного процесу стає різке постаріння, а відтак зкостеніння і консерватизація державного і суспільного метаболізу.

У добу застою посада чітко усвідомлюється як найкраще джерело доходу. До державного майна номенклатура відноситься вже як до своєї приватної власності. Службові машина, телефон, дача, відрядження, лікарня, їдальня... націлені на прискорення раціоналізації використання «загальнонародної» власності в інтересах «слуг народу». Поступово встановлюються опосередковані «буржуазні відносини».

Як верства, еліта, наче дрозоділа, кількісно швидко зростає, розгалужується, нарощуючи масу привілеїв. До вищих партійних, радянських та виконкомівських чиновників додаються господарники високого рангу, генералітет, академічна, мистецька та профспілкова еліта. Відбруньковуються цехові та регіональні замкнуті клани, зі своїми інтересами та привілеями. Старі феодальні «обручі-шати» стають затісними для «збуржуазнених» партбосів. Еліта перетворюється в «клас для інших». Зміна суспільних засад стає лозунгом дня «прогресивної» частини еліти. Прагнення надати соціалізму «плідського обличчя», яке ідеологічно одяглось в Горбачовську перебудову, є не до кінця усвідомленим кроком

до розчищення шляху для «обуржуазненої номенклатури» і її трансформацією в «номенклатуру буржуазії». Закон «Про кооперативи» (1988) став початком легітимного юридичного оформлення цієї трансформації. Опосередковані «буржуазні відносини» вилились в «безпосередньо-буржуазні відносини».

Отже, по-перше, еліта наче зародок, задає етапи розвитку виду, тобто соціуму («онтогенез повторює філогенез»). Але рекрутуючись із партійних низів і всотуючи їх неусвідомлювані потяги, вона є: а) відображенням прихованих суспільних настроїв; б) повторює видимо невидимі стадії цих настроїв.

По-друге, впадає в око в цій схемі засадничий принцип догматичного марксизму, що абсолютує кореляцію матеріально-політичних параметрів розвитку соціуму. Більшовицьке «політика – концентрований вираз економіки» виступає імманентним підтекстом такого аналізу. Тобто даний підхід змальовує **економічний аспект** еволюції радянської еліти. Аналізується поверхневий видимий шар – відношення до власності в її речовій формі, яке (відношення) є рушієм активності еліти, спонукаючи спочатку її до захоплення влади, щоб з її допомогою змінити економічні основи суспільства. Власність в її «соціалістичній» формі розглядається як умова звільнення суспільства від «експлуатації». Відібравши владу і власність у попередників, еліта так і не змогла їх віддати тим, заради кого все це «революційне дійство» задумовувалось. Наче до «чорної дірки» притягувалась більшовицька еліта до влади як опосередкованої форми власності [11], щоб потім в останніх фазах своєї метаморфози вже юридично оформити володіння «соціалістичною» власністю. Раб заміщує рабовласника тільки задля модифікації рабства. Від чого тікали, до того прибігли. Раб своїх егоїстичних пристрастей, ментальних доктринальних схем, емоційних і почуттєвих недугів рабом і залишиться, навіть якщо наділити його владою і власністю [12]. Зросте тільки його небезпека для світу.

По-третє, сила і енергія ідеї при вмільній маніпуляції нею у відповідному соціальному середовищі перетворює опозиційну еліту у владну. Енергія ідеї переходить в енергію внутрішньовидової боротьби, що набуває статусу закону. Кількісне зменшення «старої» еліти компенсується «добірністю» тих, хто вижив. Енергія внутрішньовидової боротьби утоншується, виливаючись в енергію правової регламентації цієї боротьби. Енергія, сфокусована в річище права на посаду дозволяє конвертувати посаду на матеріальні блага та їх еквівалент – гроші. Енергія грошей незабаром модифікується в енергію капіталу, спочатку підпільного, а потім і легального. «Капіталістична» стадія розвитку комуністичної еліти успішно досягнута. Енергія капіталу повинна, як засвідчує досвід Заходу та Сходу, перерости в енергію «людського капіталу».

Однак «рабсько-феодалне» минуле та недорозвинуте «буржуазне» сьогодення міцно закарбоване в генетичній пам'яті номенклатури, не дозволяючи їй досягти стадії «розвинутого капіталізму» (чи «розвинутого соціалізму?») на шкалі власного еволюційного розвитку, щоб сповна служити своїй нації та народу. Комуністична еліта, яка ідеологічно змінила свою соціальну маску, не здолала свій «дикий капіталізм». Вона повинна досягти наступної соціалізованої стадії, тобто набути достатніх фахових знань з технології управління суспільними процесами, щоб служити суспільству, а не визискувати і розпорошувати енергію народу своїм невіглаством, нахабством, зажерливістю, брутальною зухвалістю й зневагою до народу. Але і цього замало. Потрібно засвоїти новий етос, спочатку хоча б «буржуазний».

Сьогоднішні ж ліві, які претендують на спадщину КПРС, нагадують собою осколки атомного ядра, розщепленого на свої більш елементарні складові в процесі ідеологічного зіткнення з іншими ідеями. СППУ репрезентує лєнінський осколок ядра атома КПРС, непримиренного до всіх навколо (фанатики ідеї, стадія кристалізації, харизматичний тип). КПУ віддзеркалює хрущовсько-ранньобрежневську стадію (осколок). Це – функціонери, що грають за чітко регламентованими бюрократичними правилами, «васальний» тип. СелПУ – пізньобрежневський відрубок в розвитку КПРС (комуністичні «прагматики», які тямлять про прибуток в умовах «рівності трудящих») (ранньобуржуазний тип).

Соціалісти О.Мороза – раньогорбачовський ідеалістичний уламок, з потугами поєднання «соціалізму з людським обличчям» з ринковою системою за відсутності чіткого уявлення як цього досягти. І, нарешті, СДПУ – пізньогорбачовський осколок КПРС з риторикою про соціальну справедливість і хваткою буржуа (капіталістичний тип). Сьогоднішня НДП – теж осколок КПРС, з буржуазним апетитом і радянськими рефлексами (функціонери, пізньовасальний тип, суміш ранньобрежневської стадії з пізньогорбачовською, що дозволяє прогнозувати її подальший поділ на більш елементарні частки).

Примирення між ними можливе чисто ситуативне, а ідеологічні розбіжності – принципові, позаяк стоять на різних сходинках сприйняття базової ідеї [13]. Осколки, що розлетілись, отримавши додаткові кванти енергії від інших ідей, знаходяться в збудженому стані. Старою ідеєю – енергією їх вже не об'єднати. Чим нижче на сходинці еволюційної шкали партії ці осколки знаходяться, тим більш вони радикальніші і брутальніші.

Прихід до влади цих уламків від КПРС у «числому вигляді» був би повтором однієї з попередніх стадій в розвитку радянської еліти. Зовнішньо-внутрішні обставини та особистісний чинник лідерів модифікували б, звичайно, наслідки приходу до влади осколків, передбачаючи все ж:

1) громадську війну з отаманом Н.Вітренко (чистка від ворогів – пинзенників, шпеків з перспективами «уранових рудників»);

2) бюрократичну регламентацію життя на чолі з П.Симоненком. Попереду розгул корупції (не менше сьогодишньої) з повним крахом на зразок болгарського або редукція (скочування) до попередньої «сталінської» стадії, до якої Н.Вітренко ще треба прогресувати через перемогу у громадянській війні;

3) перемога СелПУ призвела б до підклимної контрольованої комерціалізації з дотаціями стагнующою сільському господарству та державним підприємствам;

4) СДПУ – шлях до економіки монополю-ринкового типу. Два останніх рухатимуть суспільство до квазізахідних моделей.

Оскільки комуністична ідея і її носій – еліта породила своїх дзеркальних двійників, то ще певний час суспільство й надалі рухатиметься в режимі остаточного дорозкладу всіх частинок і античастинок до їх повного переродження, трансмутації, а то й анігіляції. Отже, наступні президентські і парламентські вибори – це стадії остаточного дорозкладу. Коли він завершиться, залежить від швидкості процесів еволюції (бродіння) всіх інградієнтів суспільного цілого. І надіятися на якісь казкові покращення без радикальної зміни психології і моралі принаймні еліти – малоперспективно. Залишаються платонівські космопланетарні впливи та активізація нових пасіонарів?! Чи все таки сумління нинішніх потроху пробуджуватиметься?

б) Платонівський профіль можливо-владців СРСР: від претензій на аристократизм до авторитаризму посткомунізму

В розрізі Платонового бачення голографічні обриси еволюції комуністичної еліти проявлятимуться дещо в зміненому ракурсі [14]. Ідеєю, яка випромінювала надпотужну енергію, що спричинила планетарні соціально-політичні зміни, була ідея соціальної рівності через подолання приватної власності з допомогою диктатури тільки однієї соціальної групи – пролетарів.

К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Плеханов в Росії були тими, хто теоретично шукав практичні засоби реалізації всезагального Блага. Їх з відповідними умовами можна б назвати **аристократією духу** комуністичної ідеї. Здається, що їх душі полонила ідея всесвітнього Братства, але тільки для дуже невеликої частини людей. Частково належачи до сучасного їм істеблішменту, вони не прагнули до власності, а долучалися до скарбниць свого віку в пошуку першоістини.

Кількісно невелика, ця група стала «затравкою» для поширення ідеї і вербування армії прихильників. У Росії на ці ідеї завібували В.Ленін і його оточення. Вони були захоплені ідеєю, наскрізь нею пронизані,

віддані їй, вірячи в її цілющі властивості [15]. Прихід до влади ленінці розглядали не як самоцінність, а як засіб допомоги пригніченим реалізувати свою людську сутнісну природу. Але чи розуміли вони справжню природу людини? І чи заглибились ми в її розуміння 80 років по тому? Хай читач сам відповідь на ці запитання. Тут зауважимо тільки стосовно Леніна і його найближчих соратників, які були переконані, що прагнення Загального Добра є головним мотивом їх активної політичної діяльності. Проте глибший аналіз дає підстави стверджувати, що в основі їх мотиву лежало величезне устремління, жага до влади.

Все ж для ленінської гвардії був характерним відносно високий рівень освіти (юристи М.М.Крестинський, П.І.Стучка, В.Р.Менжинський, ін., гуманітарії – Г.В.Чичерін, М.М.Покровський, А.В.Луначарський, який отримав освіту на факультеті філософії і природознавства Цюріхського університету, технічні спеціалісти – Л.Б.Красін, Г.М.Кржижановський, П.О.Богданов, медики – М.О.Семашко, В.О.Аванесов), знання іноземних мов, знайомство з досвідом політичного, соціального і культурного життя передової Європи, теоретико-публіцистична творчість (М.Бухарін, Л.Троцький, Г.Зінов'єв, Л.Каменев). Проте багато з них були типовими маргиналами в російському суспільстві, і їх революційна активність була способом психологічного самоствердження. На периферії ленінської гвардії маргінальний домішок домінував. Саме представники цієї когорти, яка збільшувалась з утвердженням позицій Сталіна, згодом витісняють ленінську гвардію. Для останньої влада як засіб самоствердження перебувала в латентному стані психологічної структури її носіїв. Хоча нестримна жага влади мотивувала їх діяльність, проте на неї нашаровувались чималі пласти розсудково-інтелектуальних ідеологічних спекуляцій, приправлених добротною дозою емоційної ненависті, заздрощів, зневаги до своїх класових опонентів. Ці нашарування затуманювали розуміння їх власниками справжньої природи свого класового обурення, перетворюючи негативи структури власного «Я» в доблесті «революційного гуманізму».

Для сталіністів влада як цінність і жаданий ресурс самореалізації із латентного стану впливає на поверхню емоційно-ментальної структури більшовицьких вождів. Цінність загального добра, навіть в більшовицько-обмеженому розумінні, поступається місцем самоцінності влади. Все, що не сприяє зміцненню цієї влади, брутально знищується. Освітній рівень Сталіна та його опричників, як в центральних, так і місцевих органах влади був вкрай низьким. В літературі є спроби істориків виділити декілька категорій серед сталінського оточення [16].

Не вдаючись до аналізу внутрішньої диференціації оточення, очевидним є те, що В.Молотов,

Л.Каганович, К.Ворошилов, С. Будьонний, М.Калінін, А.Жданов, М.Єжов, інші – це ті вихідці з маргіналізованих «низів», для яких груба сила є найважливішим аргументом. Відсутність знань іноземних мов, досвіду життя в західних демократіях, широкого доступу до надбань світової гуманістичної спадщини, помітних навичок діяльності в інтелектуальній сфері та атеїстична осліпленість ще більше спрощувало розуміння суспільних процесів. Кар'єризм, безпринципність, вірність патрону, а не ідеї, є цілком логічними компенсаторними запобіжниками відсутності яскравості індивідуальності.

З певними натяжками лєнінську і сталінську «гвардію» можна класифікувати як **більшовицьку тимократію**. Відмінність тільки в зовнішніх формах прояву внутрішньої всеохоплюючої пристрасті до влади. Фанатична осліпленість ідеєю й прагнення якнайшвидше бачити наслідки її реалізації в першому випадку, і холодний тверезий розрахунок монополюю управляти всім – в другому. До влади прорвалися честолюбці, які компенсували брак професійних управлінських знань та моральних чеснот «революційним ентузіазмом», «революційною доцільністю» що в масі своїй виливалось в нахабство, звірства колективізації, голодомору, таборів. За формами правління більшовицька система була класичною тиранією, але за тими цінностями, які сповідували її речники, цю владну еліту можна, на нашу думку, віднести до тимократів.

Після війни М.Хрущов потихесеньку заміщує сталінську гвардію своїми прибічниками, які зовнішньо ще відтворюють антураж підбору від «сохи» і «молота». Але поступово в цю еліту вливаються виплекані в партійних і комсомольських коридорах влади свої доморощені кадри. Освіта хоч і вища, та партійна плюс технократична. Знання реалій життя обмежується простором кабінетів різного рівня. Бюрократія розростається. Цінність влади стає менш привабливою, особливо за часів Л.Брежнєва, поступаючись цінностям матеріальних благ, які ця влада може гарантувати.

А цінність загального добра опускається в нижні шари айсберга ціннісної шкали можновладців. В екстремумі цієї фази саме за Л.Брежнєва набуває розквіту хабарництво, блат, кумівство, земляцтво, родинність. Відпочинок з полюванням, сановиті дачі в Криму, машини, закордонні вояжі, власні «затишні» вілоподібні «будиночки» все більше зваблюють душу малого й великого партократа. Чітко вимальовується **олігархічний** обрис цієї еліти. Гучні справи андроповської пори тільки довершують цей малюнок (справи довкола Ю.Чурбанова – зятя Л.І.Брежнєва, Н.Щолокова – міністра внутрішніх справ СРСР, мільярдна афера з бавовною, ін.) [17].

Дехто на вершині, Ю.В.Андропов зокрема, усвідомлює, що деградація замкнutoї на себе еліти

одночас розкладає весь суспільний організм. Знизу глухо докочується незадоволення, яке набирає потуги за М.Горбачова. Саме за його правління мала скандальний резонанс справа одного з секретарів обкомів, в багажнику машини котрого знайшли декілька пляшок коньяку та дефіцитні ковбаси. Громадська думка вже чітко пульсувала в ритмах справедливо-несправедливого розподілу суспільного багатства, обурюючись зажерливістю олігархічних партбосів.

М. Горбачов засвідчив своїми кадровими змінами наявність «демократичної еліти» в комуністичних лавах. Однак особливості «демократичної фази» циклічного розвитку радянської еліти в тому, що «демократична» еліта зустріла рішучу відкрити відсіч з боку «тимократів» та партійних «олігархів».

Звичайно, на всіх фазах циклу перехід від одного типу еліти в платонівському тлумаченні відбувається через боротьбу, конфлікти. І на кожній фазі разом з домінуючим типом еліти співіснують в її порах, наче в зародку, мікроеліти всіх інших типів, як вже пройденого етапу, так і наступного. Так, перехід від «комуністичної аристократії» до «більшовицької тимократії» виразився в конфлікті між В. Плехановим і В. Леніним. Всередині «тимократів» це знайшло вияв як фізичне знищення Сталінін «старої гвардії». Якщо на початку своєї політичної кар'єри В.Ульянов ще зберігав наслідки впливу «аристократичного духу» своїх попередників, залишаючи місце для обмеженої партійної демократії й дискусії, то в останні роки свого життя вони вироджувались в рудименти, перетворившись на фарс за Сталіна.

Так само через жорстокий конфлікт між угрупованнями відбувався перехід в декілька заходів-етапів від тимократів до «олігархів» (боротьба з Л. Берією, усунення від влади Г. Малєнкова, Г. Жукова, а потім і самого М. Хрущова). Прихід «демократів» М. Горбачова затягнувся через рівновагу сил в протистоянні з «олігархами», ставки котрих були на Г. Романові. Компромісний К. Черненко дав час для мобілізації сил супротивників.

Фазовий конфлікт між «олігархами», «тимократами» і «демократами» співпав, а в чомусь і прискорив ріст етноліт. Загальна сила вибуху від розщеплення атомного ядра комуністичної еліти (де протонами (позитивно заряджені до КАС) і електронами (негативно заряджені до КАС) відповідно були «олігархи» і «демократи»), була достатньою, щоб: 1) розірвати прогниле тіло «радянського соціалізму» на національно-незалежні держави; 2) перезарядити аморфну масу старої еліти; 3) згуртувати контреліти.

Розпад прискорив процес переростання «мітингової демократії» в бік **охлократичних** процесів, всадиючи озлочинення економіки, політики, дегуманізацію культури, що являють собою своєрідне реліктове випромінювання після вибуху

«наднової» зірки чи радіаційний згубний вплив після ядерного вибуху. Їх довготривала дія разом з негативом не може не привести до мутацій як зл�акісного видимого характеру, так і невидимого повільного, але катарсичного для підготовки свідомості наступної генерації «аристократії духу».

Проте приборкання стихії хаосу насамперед вимагає рішучості дій, переходу до **тиранії**. Звісно, класичних «сталінсько-гітлерівських» зразків в умовах зростаючої цивілізаційної прозорості комунікацій, встановити важко. Та все ж тиранічні тенденції (мовою сучасної політології – авторитарно-тоталітарні) проглядались практично у всіх пострадянських республіках. На цю тему є достатньо досліджень у вітчизняній та зарубіжній літературі. Нагадати варто тільки деякі з фактів. В Україні це і прохання прем'єра Л. Кучми про наділення себе додатковими повноваженнями, і компанії боротьби з корупцією та злочинністю, тиск на ЗМІ та опозицію. У Росії – розстріл парламенту, війна в Чечні, розгін студентських мітингів, заборона всіх конфесій, окрім 4-х офіційних. Рельєфніше тиранічні тенденції проявились в діяльності О. Лукашенка в Білорусії. Помітними вони були і в Туркменістані, Азербайджані, Узбекистані, Казахстані. У всіх названих державах при владі залишились «перезаряджені» ідеологічно представники «демократичної» стадії в розвитку КІРС. Та в своєму досвіді вони несуть тягар всіх нашарувань (тимократичного, олігархічного,

демократичного та тиранічного) в різних пропорціях. Це тільки засвідчує, що спіраль еволюції владної комуністичної еліти ще тутіше закручується. Вона історично приречена. Її місія на фінішній прямій – передати естафетну паличку іншій «аристократії духу». Та чи визріла вона, нова еліта, запліднена новою ідеєю і облагороджена «божественними» чеснотами?

Підсумовуючи, зазначимо:

1) останні вибори підтвердили, що такі осколки КІРС, як СППУ та СелПУ, майже на межі зникнення, і лівого радикалізму вдалося таки уникнути;

2) позиції самої КПУ теж послабли. І це не тимчасове, явище, а фінішні стадії на шкалі еволюції ідеї та її носіїв;

3) марксистська парадигма має обмежений евристичний потенціал через свій економіко-політичний детермінізм, бо не враховує моральнісні чинники еволюційних процесів як доміантних в соціальному поступі;

4) платонівський підхід до еволюції еліти спроможний приносити свій ужинок і містить елементи передбачення;

5) на часі в Україні є потреба і можливість формування «аристократії духу». Проблема полягає в нашій спроможності до змін у власних душах;

6) чим швидше і глибше наші душі зазнають духовного оновлення, тим ймовірніше поставатимуть нові обрії соціального буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Черноволенко В., Іващенко О., Симончук О., Проблеми статусної легітимації політичних і господарських еліт сучасного українського суспільства// Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 1999. - № 4.- С. 22-24.
2. Див.: 1) праці істориків – Литвин В. М., Слосаренко А. Г. На політичній арені України (90-ті р.р.). Роздуми істориків// Український історичний журнал.- 1994. - № 1.- С. 9-30; 2) політологів – Полохало В. Правляча еліта та контр еліта в сучасній Україні// Демократія в Україні: минуле і майбутнє.- К., 1993; Кривошея В. Еліта нації і еліта суспільства// Розбудова держави.- 1997.- № 11; Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія й практика трансформації.- К., 1998; 3) соціологів – Танчер В., Кучеренко О. Ідеї елітизму в контексті демократичної трансформації суспільства// Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 1998.- № 3.- С. 5-16; Шульга М., Бойко Н. Уряди України: соціологічний портрет владної еліти (1990-1997 р.р.)// Там же.- 1998. - № 3. - С. 93-116; Бевзенко Л. Проблема еліти з погляду соціальної самоорганізації// Там же.- 1999. - № 2. - С. 118-135; 4) література культурологічного спрямування – Свєрстюк С. Ядро духовної аристократії завжди в опозиції// Універсум.- 1995. - № 1-2; Розумний М. Відродження нації чи еліти?// Сучасність.- 1993. - № 10; Яременко В. Нація без лордів, або елітність по-українськи// Там же.- 1999. - № 10; 5) політико-психологічні розвідки – Головинський К. «Експансіоніст» та «впливовий лідер»: політичні діячі у дзеркалі лінгвістично – психологічного аналізу (Є. Марчук та П. Лазаренко)// Нова політика.- 1998. - № 2; Шиян А. Соціально-психологічні портрети політиків: О. О. Мороз, Н. М. Вітренко та В. П. Горбулін// Там же.- 1998. - № 4.
3. Фон Хаген Марк. Проблеми сталінізму і переосмислення радянського минулого// Український історичний журнал.- 1994. - № 1.- С. 89.
4. Восленский М. С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза.- М., 1991.- С. 69, 73, 77.
5. Див.: Ленін В. І. Як організувати змагання?// Повн. збір. творів.- Т. 35.- С. 198; Ленін В. І. Промова на засіданні комуністичної фракції ВЦРПС// Там же.- Т. 40.- С. 213; Ленін В. І. ІХ з'їзд РКП (б)// Там же.- Т. 40.- С. 241-242.
6. Див.: Волкогонов Д. Троцкий: Политический портрет. В 2-х кн.- М., 1994.- Т. 2.- Гл. 1; Волкогонов Д. Триумф и трагедия: политический портрет И. В. Сталина. Книга первая.- Кемерово, 1999.- С. 306-320.
7. Див.: Восленский М. С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза.- М., 1991.- С. 83-106.
8. Там же.- С. 162-163.
9. Див.: Шаповал Ю. Людина і система: штрихи до портрета тоталітарної доби в Україні.- К., 1994.- С. 43, 180-181.
10. Восленский М. С. Вказана праця.- С.113, 587-588, 592, 596-599.
11. Платонов С. После коммунизма.- М., 1991.- С. 176.

12. Закономірності наслідків боротьби між вождями добре підмічено у Міхельса Р. Див.: Міхельс Р. Борьба вождей между собой за власть// Грані. - 1998. - Листопад. - С. 138-144.
13. Див.: Звинувачення з ортодоксальних марксистських позицій доктором історичних наук, проф. І. Хмилем на адресу СПУ щодо її «опортунізму» (Хміль І. Момент істини в лівому русі, або момент істини у відносинах між КПУ і СПУ// Комуніст.- 2000.- 13 січня.- С. 3) і позиція СПУ, висловлена в редакційній статті Терлецької І., докторанта Дніпропетровського держуніверситету та професора В. Шибка «Що брати зі спадщини?» (Товариш.- 2000.- 3 січня.- С. 1). Ця позиція зафіксована в проєкті нової редакції програми СПУ (Товариш.- 2000.- 10 березня.- С. 2-5).
14. Див.: Платон. Государство// Соч.: В 3 - х т.- М., 1971.- Т. 3.- Кн. 1.- Гл. 8, 9.
15. Волкогонов Д. Троцкий: Политический портрет. В 2-х кн.- М., 1994.- Т. 1.- С.146-147.
16. Зевелев А. И. Истины сталинизма.- М., 1990.- С. 75-77.
17. Волкогонов Д. Семь вождей: В 2-х кн.- М., 1995.- Кн. 2.- С. 143.

РЕЗЮМЕ

ГОЛОГРАФИЯ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ В СССР

Буркало В. В. (Ужгород)

В статье анализируются особенности эволюции коммунистической элиты в бывшем СССР. Сделан сравнительный анализ марксистского и платоновского подходов к изучению советской партийной элиты. Акцентируется внимание на ограниченности эвристического потенциала марксистской методологии. Подчеркнуто, что платоновский подход позволяет выявить этические основания рассматриваемых процессов как более глубоких сравнительно с политико-экономическими. Автор делает вывод, что современные политические образования левых являются осколками, отображающими различные стадии в эволюции коммунистической элиты, период полураспада которых также различен.

SUMMARY

GOLOGRAPHY THE COMMUNIST ELITE IN THE FORMER USSR

Burkalo V. V. (Uzhhorod)

The article analyses the specifics of the evolution of the Communist political elite in the former U.S.S.R. The comparative analysis of the Marx's and Plato's approaches towards the study on Soviet party elite is made. The author makes the accent on the shortcomings of the research potential of the Marxist methodology. The stress is made that Plato's approach makes the possibility to identify the ethical ground of the analyzed processes as those which are more deep than political and economical ones. Author made the conclusion that modern political formations of the Left are formed on the base of the evolutioned communist elite.